

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

БІОЛОГІЯ

ТА

ЕКОЛОГІЯ

Науковий журнал

Заснований у 2015 році

Виходить двічі на рік

Том 9
№1 • 2023

Полтава • 2023

БІОЛОГІЯ ТА ЕКОЛОГІЯ

Науковий журнал

Засновано 2015 року

Засновник та видавець:

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації –
серія КВ № 21850-11750 Р від 21 грудня 2015 року

Включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»),
публікації яких зараховуються до результатів дисертаційних робіт з біологічних наук
(Наказ МОН України №886 від 02.07.2020 року)

*Журнал «Біологія та екологія» публікує оригінальні матеріали
(експериментальні, теоретичні і методичні статті, а також короткі повідомлення,
огляди і рецензії) за результатами досліджень у різних галузях біології та екології*

Редакційна колегія:

Головний редактор: С. В. Гапон, д.б.н., проф., Полтава, Україна

Члени редакційної колегії:

Л. М. Гомля, к.б.н., доц., Полтава, Україна
Р. С. Гриньов, к. ф.-м. н., Аріель, Ізраїль
С. І. Дубінін, д.м.н. проф., Полтава, Україна
Д. В. Дубина, д.б.н., проф., Київ, Україна
С. Я. Кондратюк, д.б.н., проф., Київ, Україна
О. В. Лукаш, д.б.н., проф., Чернігів, Україна
Л. Г. Любінська, д.б.н., проф., Кам'янець-Подільський, Україна
В. В. Никифоров, д.б.н., проф., Кременчук, Україна
В. М. Писаренко, д.с.-г.н., проф., Полтава, Україна
О. В. Севериновська, д.б.н., проф., Дніпро, Україна
Л. П. Харченко, д.б.н., проф., Полтава, Україна
Л. М. Фельбаба-Клушина, д.б.н., проф., Ужгород, Україна
Володимир Зав'ялов, д.м.н., проф., Турку, Фінляндія

Адреса редакції:

кафедра ботаніки, екології та методики навчання біології,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, Полтава, 36003, Україна

e-mail: orlovskiy886@gmail.com

*Друкується за рішенням ученої ради Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка (протокол № 14 від 30.06.2023 р.)*

ЗМІСТ

ВІД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ	7
--------------------------------------	----------

БОТАНІКА

<i>Гапон С. В. Фельбаба-Клушина Л. М., Гапон Ю. В. МАЛОПОШИРЕНІ ОВОЧЕВІ І ПРЯНО-АРОМАТИЧНІ РОСЛИНИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ОЗЕЛЕНЕННІ</i>	<i>8</i>
<i>Гомля Л. М., Перерва В. М., Харченко Л. П., Шкура Т. В. АДВЕНТИВНА ФРАКЦІЯ ФЛОРИ ЛУК ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ</i>	<i>16</i>
<i>Жук М. В. ЕКОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ФЛОРИ ЛУК РОМЕНСЬКО-ПОЛТАВСЬКОГО ГЕОБОТАНІЧНОГО ОКРУГУ</i>	<i>24</i>
<i>Іщук Л. П. ДВОРІЧНІ КВІТНИКОВІ КУЛЬТУРИ В КОЛЕКЦІЇ БОТАНІЧНОГО САДУ БІЛОЦЕРКІВСЬКОГО НАУ</i>	<i>34</i>
<i>Клепець О. В. СКЛАД І СТРУКТУРА УГРУПОВАНЬ ГІДРОФІТІВ РІЗНОТИПНИХ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ м. ПОЛТАВИ</i>	<i>47</i>
<i>Красовський В. В., Черняк Т.В., Гапон С.В. ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ КОЛЕКЦІЙНОГО НАСАДЖЕННЯ МАКЛЮРИ ТРИЗАГОСТРЕНОЇ (MACLURA TRICUSPIDATA (CARRIÈRE) BUREAU) В УМОВАХ ХОРОЛЬСЬКОГО БОТАНІЧНОГО САДУ</i>	<i>59</i>
<i>Фельбаба-Клушина Л. М., Гукливська А. В. РЕЛІКТОВІ УГРУПОВАННЯ З EMPETRUM NIGRUM L. (EMPETRACEA) НА БОРЖАВСЬКОМУ ГІРСЬКОМУ МАСИВІ (УКРАЇНСЬКІ КАРПАТИ): СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ.....</i>	<i>68</i>

ЕКОЛОГІЯ

<i>Басараба І. В., Суходольська І. Л. ВМІСТ СПОЛУК НІТРОГЕНУ У ВОДНИХ ЕКОСИСТЕМАХ РІЗНОГО ТИПУ</i>	<i>75</i>
--	-----------

БІОЛОГІЯ ЛЮДИНИ І ТВАРИН

<i>Дубінін Д. С. ОСОБЛИВОСТІ БУДОВИ ВНУТРІШНЬОПЕЧІНКОВИХ ЖОВЧНИХ ШЛЯХІВ ТРАВОЇДНИХ ССАВЦІВ</i>	<i>85</i>
<i>Долженко Ю.В. МОРФОЛОГІЯ ЖІНОЧИХ ЧЕРЕПІВ XVII–XVIII СТ. ІЗ БАТУРИНА</i>	<i>93</i>
<i>Сербін С.І., Дубина С.О., Бондаренко С.В., Білаш В.П., Свінцицька Н.Л., Каценко А.Л., Корчан Н.О. ГІСТОЛОГІЧНІ ТА МОРФОМЕТРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МУКОЦИЛІАРНОЇ СИСТЕМИ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ НИЖНЬОЇ ТА ЗАДНЬОЇ СТІНОК ЛОБОВОЇ ПАЗУХИ ЛЮДИНИ У НОРМІ.....</i>	<i>110</i>

ІСТОРІЯ НАУКИ

<i>Самородов В. М., Кигим С. Л. СЛІДАМИ ДОЛІ НЕПЕРЕВЕРШЕНОГО ПЕДАГОГА ТА НАУКОВЦЯ: ДО 95-РІЧЧЯ (1927–1993) Т. П. ГОЛОВИ</i>	<i>118</i>
<i>Шиян О. А., Самородов В. М. ПОЛТАВЩИНА ВШАНУВАЛА ПАМ'ЯТЬ АКАДЕМІКА ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО.....</i>	<i>120</i>

РЕЦЕНЗІЇ

<i>Кузьменко Н. В., Шиян О. О. ЖИТТЯ У ЛЮБОВІ ДО ЛЮДЕЙ І ПРИРОДИ</i>	<i>123</i>
ДАНІ ПРО АВТОРІВ.....	127
ВИМОГИ ДО АВТОРІВ	130

ПОЛТАВЩИНА ВШАНУВАЛА ПАМ'ЯТЬ АКАДЕМІКА ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО

12 березня 2023 року згідно із Постановою Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022–2023 роках» від 17 грудня 2021 року № 1982-IX (Додаток № 2) в нашій державі вшановується 160-річчя з дня народження Володимира Івановича Вернадського (1863–1945).

Пряме відношення до постаті науковця світового виміру має Полтавщина, де в цьому ювілейному році проведено низку різних урочистих заходів, а саме: виставок, конференцій тощо. Найбільш представницьким та масовим зібранням у рамках вікопомної дати відбулося урочисте зібрання інтелігенції Полтавської області, а також відкриття виставки із зібрання Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, яка носила назву «Вкарбований у літопис Полтавщини». Згадані заходи відбулися 10 березня цього року у Полтавському літературно-меморіальному музеї В. Г. Короленка. Їх модератором виступила завідувачка науково-дослідного експозиційного відділу природи Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського Олена Шиян.

З вітальним словом до учасників звернулися заступниця начальника управління – начальниця відділу розвитку туризму і музейної справи управління розвитку туризму, музейної справи та охорони культурної спадщини Департаменту культури і туризму Полтавської обласної військової адміністрації – Лілія Федорченко та директор Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України – Олександр Супруненко.

Були заслухані виступи дослідників спадщини В. І. Вернадського, а саме: Віктора Самородова, Володимира Губаря, Василя Магди, Людмили Ольховської. Всі вони відмічали тісний зв'язок В. І. Вернадського з Полтавщиною, актуальність ідей науковця, його величезний внесок в розбудову інтелектуального простору України.

Символічно, що дійство співпало з Шевченківськими днями. Творчість Тараса Шевченка займала особливе місце в житті Вернадського. Батько вченого був особисто знайомий з Тарасом Григоровичем. Великий Кобзар став одним із найулюбленіших поетів Володимира Івановича. У домашній бібліотеці Вернадських були як твори самого Тараса Григоровича, так і шевченкознавча література. Підтвердження цьому рядки із листа Володимира Івановича до дружини 2 березня 1892 р. «Читав я Шевченка і дуже хочу, щоб ти прочитала його невеличкий вірш «Минають дні, минають ночі» – чудово!». Тому не дивно, що саме цей вірш був виконаний Софією Яремченко – ученицею 6 класу Полтавської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 10 імені В. Г. Короленка.

Вірш доповнило виконання української народної пісні «Там, де Ятрань круто в'ється». Її в свій час із захопленням слухав Володимир Іванович під час перебування в Шишаках. Цю композицію майстерно та піднесено проспівав лавреат Міжнародних конкурсів, викладач Полтавського фахового коледжу мистецтв імені М. В. Лисенка – Руслан Христиненко (концертмейстер – Тетяна Серова). Крім цих художніх творів прозвучав вірш, написаний професором Володимиром Губарем, присвячений Бутовій горі на Шишаччині, де була садиба родини Вернадських. Знаючи про любов В. І. Вернадського до творчості Тараса Шевченка доцент Віктор Самородов подарував три високохудожні видання «Кобзаря» до фондів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Та на цьому не закінчилися подарунки пов'язані із постаттю ювіляра, його уподобаннями та увічненням пам'яті.

Дуже цінну підбірку матеріалів, пов'язаних із діяльністю Благодійного фонду Володимира Івановича Вернадського, передав до наукового архіву Музею Віктор Пятаченко – один із засновників і багаторічний очільник Фонду. Багатьох зацікавив виставлений у залі Звіт про 25-річну історію діяльності згаданого вище Фонду, складений професором Володимиром Губарем.

Родзинкою зібрання стала виставка «Вкарбований у літопис Полтавщини» (із фондів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського). Із її структурою та основними розділами познайомила присутніх знана вернадистка, старша наукова співробітниця науково-дослідного експозиційного відділу природи Музею Світлана Кигим. Вона акцентувала увагу слухачів на автентичності та унікальності експонатів, представлених на виставці. Усі вони входять до Фонду В. І. Вернадського, створеного у Музеї. Подібного цілісного персоніфікованого зібрання немає жодна установа України. Це колекції зразків ґрунтів, гірських порід і мінералів, рукописи, листи-автографи, прижиттєві видання наукових праць, література про життя, наукову та організаторську діяльність вченого з дарчими написами авторів, спогади про перебування В. І. Вернадського і його родини на Полтавщині, твори мистецтва тощо.

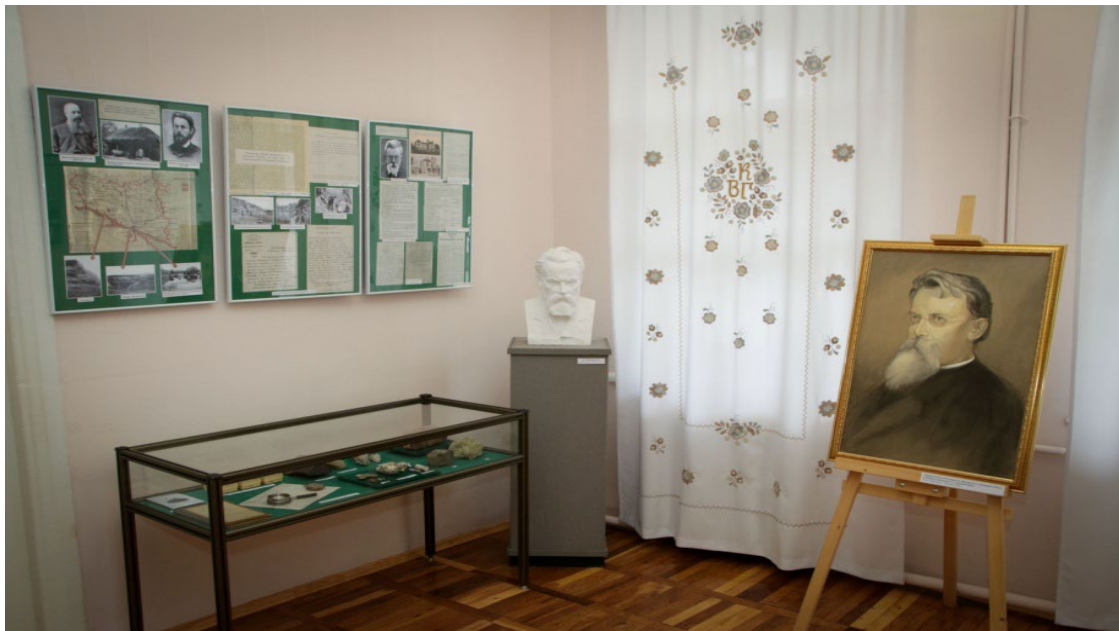

Фото 1. Один із розділів виставки «Вкарбований у літопис Полтавщини», присвяченій 160-річчю з дня народження Володимира Вернадського

Почесне місце в експозиції займає родовід Вернадського, що дає уявлення про давнє козацьке походження вченого та зв'язки з відомими українськими родинами: Гулаків, Зарудних, Лисенків, Короленків. Останнє особливо зворушило присутніх, адже більшість із них вперше дізнались, що Володимир Вернадський та Володимир Короленко були троюрідними братами.

Окремий розділ виставки присвячений розвитку наукових напрацювань Володимира Вернадського, а саме: його біосферній та ноосферній концепціям. Вони в свій час були сформовані природознавцем на Шишаччині, де їх з успіхом розвинув та запровадив в агросферу Герой України Семен Антоненко (1935–2022) – засновник ПП «Агроекологія».

Відомо, що В. І. Вернадський був натуралістом широкого профілю, але найбільший його доробок стосується геології та мінералогії. Тому не дивно, що відзначення цього річного Дня геолога науковці відділу природи Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського присвятили геологічним дослідженням Володимира Вернадського на Полтавщині. Захід підготувала та провела завідувачка науково-дослідного експозиційного відділу природи Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського Олена Шиян.

Локацією для Дня геолога 2023 знову ж таки став Полтавський літературно-меморіальний музей В. Г. Короленка, на базі якого працювала вищезгадана виставка, присвячена ювілею вченого. Участь у заході взяли студенти та викладачі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Майбутні географи

віртуально мандрували полтавськими шляхами геологічних досліджень Володимира Івановича, ознайомилися із унікальними об'єктами Кременчуччини, Лубенщини, Хорольщини, особливостями їх будови та розташування, сучасним станом тощо. Особливу зацікавленість в учасників викликали розповіді про «хорольське золото» та Гінцівську пізньопалеолітичну стоянку.

Фото 2. Майбутні географи – студенти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка – учасники заходу до Дня геолога

Крім цього, присутні ознайомилися з матеріалами виставки «Вкарбований у літопис Полтавщини» на рівні не лише місцевих геологічних зібрань, а й розглянули зразки з території Житомирщини та АР Крим, які у свій час досліджував Вернадський.

Таким чином, День геолога 2023 став ще однією можливістю вшанувати геніального натураліста.

Крім цього, у м. Кременчуці, що був тісно пов'язаний з діяльністю В. І. Вернадського, пройшла традиційна Міжнародна науково-практична конференція «Ідеї академіка В. І. Вернадського та проблеми сталого розвитку освіти і науки». Її організатором виступив Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Його ректор, професор Михайло Загірняк очолив її проведення. У цьому році вона була ювілейною – двадцятою за ліком. І хоча її робота проходила 23-24 червня в онлайн-форматі, вона, як завжди зібрала велику аудиторію учасників. На ній було представлено 42 доповіді, авторами яких були 136 науковців із шести країн світу: України, Польщі, Сполучених Штатів Америки, Словаччини, Китаю, Казахстану.

Охарактеризовані ювілейні заходи стали гідним підтвердженням слів Володимира Вернадського з його листа до ініціатора створення Національної академії наук України – Миколи Василенка: «Ви знаєте, яка дорога мені Україна і як глибоко українське відродження проникає до всього мого національного та особистого світогляду». Пророчі та мудрі слова, які назавжди передають сутність стосунків видатного вченого з нашою державою та Полтавщиною зокрема.

**Олена Шиян,
Віктор Самородов**